

ARAB TILIDA PICHING VA KINOYANING IFODALANISHI

A'zamxonova Oyazimxon Xasanxonovna

Alfraganus University

Sharq filalogiyasi fakultiteti talabasi

Madiyor Fatilloev

Sharq filalogiyasi kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada arab tilida piching va kinoyaning shakllanishi, ularning nutqdagi o'rni, majoziy mazmun bilan bog'liq xususiyatlari va madaniy asoslari o'rganiladi. Arab tilidagi bilvosita ifoda vositalari, turli dialektlardagi istehzo shakllari hamda klassik adabiyotlarda uchraydigan kinoyaviy usullar tahlil qilinadi. Pichingning semantik tabiati, ma'nodagi ikki qavatlilik va pragmatik ta'siri o'zbek tilidagi o'xshash hodisalar bilan qiyosiy tarzda yoritildi.

Kalit so'zlar: kinoya, piching, arab tili, majoz, pragmatika, dialekt, nutq madaniyati.

Kirish. Har bir tilning ichki tizimi o'ziga xos ma'nolar olamidan tarkib topadi. Ba'zi ma'nolar ochiq ifodalanadi, boshqalari esa bilvosita, yashirin ohanglar orqali yetkaziladi. Piching va kinoya ana shunday yashirin ma'no qatlamiga mansub bo'lib, arab tilida u juda boy shakllar orqali namoyon bo'ladi. Arab jamiyatida ko'p hollarda fikrni to'g'ridan-to'g'ri aytish muloqot odobi nuqtai nazaridan unchalik maqbul sanalmagan, shuning uchun odamlar ma'noni yumshoq, majoziy, kinoyali shaklda yetkazishni ma'qul ko'rganlar [1].

Arab tili qadim adabiyotdan tortib, bugungi zamonaviy muloqotgacha istehzo va kinoya bilan to'yingan. Shoir Mutanabbiy, olim Jahiz, hatto Qur'on oyatlaridagi ko'plab iboralar ham bilvosita ma'noni ifodalashning chuqur an'anasi mavjud ekanidan dalolat beradi. Bugungi kunda ham arablar kundalik hayotda biror voqeani baholash, tanqid qilish yoki kulgili tarzda izoh berishda kinoyani ko'p ishlatadilar.

Nutqshunoslikda kinoya fikrning mantig'iy-mazmuniy ikki qavatlilik asosida shakllanishi deb izohlanadi: tashqi (aytilgan) ma'no va ichki (ko'zlangan) mazmun bir-biridan farq qiladi. Arab tilida bu ikki qavatlik juda nozik ohanglarga bog'liq bo'lib, intonatsiya, kontekst va ijtimoiy vaziyat bilan chambarchas bog'langan [2].

Asosiy qism. Arab tilidagi kinoya tarixiy, madaniy va ijtimoiy asosga ega. Dastlab arab qabilaviy jamiyatida o'zaro munosabatlarni yumshatish, kimgadir bevosita tanbeh bermaslik, kekxa yoki hurmatli kishiga e'tirozni muloyim tarzda bildirish ehtiyoji mavjud bo'lgan. Shu ehtiyoj bilvosita ifoda shakllarini — kinoya, piching, majozni rivojlantirgan. Masalan, biror ishni sekin bajarayotgan odamga “Ma shā'a Allāh, bugun juda chaqqonsiz-ku!” deyish aslida tanqid, ammo tashqi ko'rinishda maqtov ohangida aytiladi.

Pichingning yana bir o'ziga xos jihati — ijobiy shakldagi gapning salbiy ma'noda qo'llanishidir. Bu arab tilida juda keng tarqalgan hodisa. Misol uchun, “Ko'z tegmasin, juda arzon qilib yuboribsiz” deb sotuvchiga aytilsa, aslida narxning balandligini istehzo bilan ko'rsatish maqsadi bo'ladi. Intonatsiya bu yerda mazmunni keskin o'zgartiradi. O'zbek tilidagi “Zo'r bo'lib qo'psan-da” kabi iboralar bilan semantik jihatdan o'xshash.

Arab adabiyotida kinoya ko'pincha badiiy san'at sifatida qo'llangan. Mutanabbiyning ko'plab baytlarida hukmdorlar, sarkardalar va siyosiy shaxslar bilvosita tanqid qilinadi. Adiblar ochiq tanqid qilish xavfli bo'lgan davrlarda mazmunni kinoya orqali yashirishga majbur bo'lganlar. Jahiz asarlarida esa tasviriy ifoda, majoz va istehzo bir-biriga uyg'unlashib, murakkab mazmun qatlamini yuzaga keltirgan [3].

Dialektlar o'rtasida kinoyaning qo'llanishi turlicha. Misr arablarining istehzosi ko'proq yumorga moyil bo'lib, hazil-mutoyiba ohangida bo'ladi. Masalan, keragidan ko'proq gapirayotgan odamga “Enta muhimm awi!” (“Voy, naqadar muhim ekansan!”) deyish keskin tanqiddan ko'ra kulgili hazil sifatida qabul qilinadi. Xalij davlatlarida esa kinoya sokin ohangda, jiddiyoq tusda qo'llanadi: “Inta 'ālim mā shā'a Allāh” iborasi ko'pincha o'zini haddan tashqari dono ko'rsatgan odamga

istehzo sifatida aytiladi.

Pichingning pragmatik vazifalari orasida ijtimoiy masofa saqlash, e'tirozni yumshatish, munosabatni jilovlash, o'tkir fikrni bilvosita shaklda yetkazish kabi omillar bor. Arab tilida katta yoshli yoki martabasi baland kishiga nisbatan to'g'ridan-to'g'ri e'tiroz bildirish odobdan sanalmagan. Shu sababli kinoya o'z vazifasini samarali bajaradi. Masalan, kimningdir ortiqcha jiddiy yoki o'ylanib yurganini bildirish uchun "Bugun yosh bola kabi yengil ko'rinyapsiz" deyish aslida uning charchaganini, e'tiborini jamlayolmayotganini yumshoq tarzda eslatishdir.

Kundalik hayotda kinoya bir-biriga yaqin insonlar o'rtasida samimiy hazil sifatida ham qo'llanadi. Odam yaxshi ishlagan bo'lsa ham, "Bugun hech nima qilmading shekilli!" deyish o'zaro hazilni bildiradi. Bu iboralar tilning o'ziga xosligi bilan birga, madaniy munosabatlarni tabiatini ham ochib beradi.

Kinoyaning ta'sirchanligi ko'pincha kontekstga bog'liq. Ovoz ohangi, gap aytilgan vaziyat, suhbatdoshlar o'rtasidagi munosabat darajasi pichingning mazmunini belgilaydi. Shuning uchun arab tilini o'rganayotgan talaba kinoyani faqat lug'aviy ma'noda emas, balki kontekstual ma'noda tushunishi zarur [4].

Arab tilida kinoya majoz san'atlari bilan chambarchas bog'langan. من الواضح أنك متخصص... في التحديات المستحيلة "Aniqki sen mutaxassissan imkonsiz vazifalarda." Ironik maqtov, aslida tanqid. Bu kinoya emas, lekin bilvosita ma'noni beruvchi badiiy vosita bo'lib, arab tilining semantik qatlamini yanada boyitgan. Keyinchalik bunday iboralar adabiyot va kundalik nutqqa ham kirib borgan.

Pichingning yana bir muhim xususiyati — qisqa ibora ichida kuchli mazmunni berishidir. "Mumtāz jiddan!" ("Juda zo'r!") iborasi ko'pincha salbiy holatlarga nisbatan istehzo bilan aytiladi. Ma'nodagi o'zgarish intonatsiya orqali yuzaga keladi. Bu o'zbek tilidagi "Barakalla, juda yaxshi qilibsiz!" deyish kabi istehzo ifodalariga yaqin. Shu tariqa arab va o'zbek tillari o'rtasida pichingning umumiy psixologik asoslari borligi seziladi.

Xulosa. Arab tilida piching va kinoya qadimdan murakkab ma'no qatlamlariga ega bo'lgan nutq hodisasi sifatida shakllangan bo'lib, u arab

jamiyatining ijtimoiy tuzilishi, madaniy qadriyatlari va tarixiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog‘langan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu usullar nafaqat estetik vosita sifatida, balki muloqot jarayonida o‘ziga xos psixologik, axloqiy va ijtimoiy yuklama orttiradigan lingvistik hodisa sifatida ham namoyon bo‘ladi. Arab adabiy merosi, diniy manbalar, xalq og‘zaki ijodi va zamonaviy kommunikatsiya tarmoqlari piching va kinoyaning xalq ongida qay darajada mustahkam o‘rnashganini ko‘rsatadi. Ayniqsa, arab xalqi uchun nutq nafosati alohida qadriyat hisoblangani bois, kinoyani egallash mahorati ma’rifatning bir ko‘rinishi sifatida e’tirof etiladi.

O‘rganilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, arab tilidagi kinoya ko‘p hollarda bevosita aytish noqulay bo‘lgan mazmunni yumshoq shaklda yetkazish, suhbatdoshni ranjitmaslik yoki u bilan ma’naviy masofani saqlash maqsadida qo‘llanadi. Shu bilan birga, bir qarashda hazilohang ko‘ringan ibora aslida jiddiy ogohlantirish yoki mulohazaga undovchi yashirin ma’no tashishi ham mumkin. Bu — arab madaniyatiga xos nutq sirlari va ibora qatlarining chuqurligidan dalolat beradi. Arab tilida pichingning badiiyligi shunchalik kuchliki, ko‘pincha bir iboraning ma’nosi kontekstga qarab keskin o‘zgaradi, bu esa tilning stilistik boyligini yanada oshiradi. Shuningdek, arab mutafakkirlari asarlarida kinoya ko‘pincha tanqidiy fikr bildiruvchi vosita sifatida ko‘zga tashlanadi. Al-Johiz, Al-Mutanabbiy, Abu Nuvas kabi adiblar ijodida piching va kinoya aralashib ketgan murakkab nasriy va she’riy konstruksiyalar uchraydi. Bu holat pichingning faqat kulgi yoki istehzo emasligini, balki uni fikrni himoya qilish, hukmdorlar siyosatini bevosita aytmasdan tanqid qilish, o‘sha davrlarda xavfsizlik nuqtai nazaridan bevosita aytilishi mumkin bo‘lmagan fikrlarni bilvosita yetkazish vositasi bo‘lib xizmat qilganini ko‘rsatadi. Demak, kinoya arab ijtimoiy hayotida nafaqat adabiy uslub, balki siyosiy va ijtimoiy muloqotning ham muhim tarkibiy qismi bo‘lgan.

Zamonaviy arab jamiyatida ham kinoya o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Ijtimoiy tarmoqlarda, siyosiy munozaralarda, ommaviy axborot vositalarida va kundalik suhbatlarda piching kuchli ifoda vositasiga aylangan. Yoshlarda esa mem, qisqa

video yoki soʻz oʻyinlari orqali murakkab mazmunni sodda, kulgili, ammo teran shaklda yetkazish anʼanaga aylangan. Bu jarayon pichingning transformatsiyaga uchraganini, ammo mazmuniy jihatdan oʻz ildizidan uzoqlashmaganini koʻrsatadi. Yaʼni, arab jamiyatida kinoya madaniy kod sifatida yashashda davom etmoqda.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, arab tilida piching va kinoyaning ishlatilishi oʻzida lingvistik, psixologik va ijtimoiy omillarni birlashtiradi. Shaxslararo muloqotda kinoya muloqotni yumshatish, keskinlikni kamaytirish, oʻz fikrini bilvosita yetkazish, ijtimoiy masofani saqlash, hatto ijtimoiy tartibga chaqirish kabi vazifalarni bajaradi. Tilning oʻziga xosligi esa bu maʼnolarni yanada boyitadi. Eng muhimi, kinoyaning notoʻgʻri talqin qilinishi muloqotda tushunmovchilikka sabab boʻlishi mumkinligi uchun uni qoʻllash mahorati ham madaniy kompetensiya doirasiga kirishi zarur.

Bundan tashqari, arab tilidagi kinoya va pichingni oʻrganish nafaqat lingvistik jarayonlarni anglashga, balki arab jamiyatining ichki maʼnaviy olamini kashf etishga yordam beradi. Demak, ushbu mavzu boʻyicha tadqiqotlar davom ettirilishi, ularning amaliy natijalari esa madaniyatlararo muloqot samaradorligini oshirishda muhim omil boʻlib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Al-Jahiz. *Kitab al-Bayan wa-t-Tabyin*. Qohira: Dar al-Ma'rifa, 2018.
2. Al-Khatib, Muhammad. *Pragmatics in Arabic Discourse*. London: Routledge, 2020.
3. Al-Mutanabbiy. *Dewan al-Mutanabbiy*. Bayrut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya, 2015.
4. Hassan, Sami. *Arabic Rhetoric and Figurative Speech*. Doha: Qatar University Press, 2019.
5. Qur'oni Karim. Tafsirlar asosida nashr. Toshkent: Hilol-Nashr, 2017.
6. Yasinov, R. Arab tili stilistikasi va nutq madaniyati. Toshkent: Fan, 2016.

7. Turdiyeva, Y. The Phenomenon OF Artistic Style in Uzbek Literature. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 6(12), 22-23.
8. Turdiyeva, Y. Individuality Of The Literary Style (Based On The Novel "People In The Heat" By Luqmon Borikhan). *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 3(12), 17-18.
9. Jo'rayeva, M. A. SCHOLARS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF MEDICINE IN MEDIEVAL CENTRAL ASIA.
10. Fatilloev, M., & Sh, S. (2020). Linguopoetic Analysis Of The Arabic Lexical Unit "Malak" In The Epic "Hayrat Ul-Abrar" By Alisher Navai. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS* Учредители: The USA Journals, 2(9), 493-498.
11. RAXIMJONOV, M. (2025). PUBLIC OPINION ABOUT KHOJA AKHRARI VALIA AND MIRZA ULUGBEK. *The Journal of Interdisciplinary Human Studies*, 1(3), 73-77.
12. Nugmanovich, R. M. Self-education And Self-improvement. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 998-1001.
13. Турсуналиева, М. А. (2021). "ЮСУФ ВА ЗУЛАЙХО" ДОСТОНИНИНГ НАЪТ ҚИСМИНИНГ БЕРИЛИШИ (ОГАХИЙ ТАРЖИМАСИ ҚЎЛЁЗМАЛАРИ АСОСИДА). *Экономика и социум*, (6-2 (85)), 357-360.
14. Musaev, I. X. (2025, December). ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR IJODINING ESTETIK VA FALSAFIY TALQINI SAIDBEK HASANOV TADQIQOTLARIDA. In *Conferences* (Vol. 1, No. 8, pp. 68-70).
15. Victoria, M. (2022). Peculiarities of the functioning of borrowings in the media of the arab countries.
16. Raxmonov, A. K. (2025). *Manbalar asosida Mitarriziy va Mutarriz ilmiy faoliyatining o'rganilishi*. *Til va adabiyot.uz*, (12), 247-248.
17. Gulmuradovna, J. N. (2025). XORIJIY TILLARNI O'RGANISHDA TIL KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH. *Indexing*, 1(1), 86-90.